

آموزش شطرنج

ترجمه و تألیف:

دکتر جمال فاضل کلخوران

(استاد یار دانشگاه تهران)

www.ketab.ir

- سرشناسه
- عنوان و نام پدیدآور
- مشخصات نشر
- مشخصات ظاهری
- شابک
- وضعیت فهرست‌نویسی
- موضوع
- موضوع
- رده‌بندی کنگره
- رده‌بندی دیویی
- شماره کتاب‌شناسی ملی

● : فاضل کلخوران، جمال، ۱۳۳۴ -
 ● : آموزش شطرنج / ترجمه و تألیف جمال فاضل کلخوران.
 ● : تهران: انتشارات راه، ۱۳۹۳.
 ● : ۲۴۰ص.
 ● : ۹۷۸-۶۰۰-۲۷۲-۵۹۲-۹
 ● : فیبا
 ● : شطرنج -- راهنمای آموزشی
 ● : شطرنج -- تاریخ
 ● : ۱۳۹۳ ۶ش ۸ک / GV ۱۴۴۰
 ● : ۷۹۴/۱۲
 ● : ۳۴۷۱۵۸۲

- : شابک
- : ترجمه و تألیف جمال فاضل کلخوران
- : طراح جلد
- : صفحه‌آرا
- : لیتوگرافی، چاپخانه و صافی
- : ناشر: راه
- : سال نشر: ۱۳۹۳
- : نوبت چاپ: اول
- : شمارگان: ۱۰۰۰ جلد
- : قیمت: ۱۲۰۰۰ تومان
- : شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۲۷۲-۵۹۲-۹
- ISBN: 978-600-272-592-9

● شماره تلفن های بخش فروش و پذیرش نمایندگی:

- دپارتمان کتب دانشگاهی:
- شماره مولف جمال فاضل کلخوران:

● ایمیل: Jfazzel @ ut.ac.ir

● جهت تهیه کتاب با مولف تماس گرفته شود.

بسمه تعالی

پیش‌گفتار

شطرنج یکی از کهن‌ترین بازی‌های جهان است اگرچه نظرات ضد و نقیضی در مورد محاسبات و پیچیدگی شطرنج، وجود دارد ولی براساس مستندات موجود، نظر غالب این است که شطرنج در ایران بوده است اصطلاحات رایج در اکثر نقاط جهان، غالباً کلمات زبان فارسی است. این بازی یک نوع ورزش است زیرا انرژی سرشار مصرف می‌کند و در شرایط مساوی، فردی که شرایط بدنی آماده‌تری داشته باشد، موفق‌تر عمل می‌کند. شطرنج همچون علم است به دلیل اینکه مجموعه‌ای از کتاب‌ها و نشریات در این ارتباط مراحل سدگانه شطرنج؛ شروع بازی، وسط بازی و آخر بازی‌ها وجود دارد و وبسایت‌های متعدد، سطوح مختلف شطرنج را آموزش داده و تجزیه و تحلیل می‌کند. در کشورهای صاحب نام، مدارس و باشکدها، شطرنج وجود دارد که دانش‌آموزان و دانشجویان در آن مشغول به تحصیل می‌شوند. شطرنج را بعنوان هنر نیز می‌توان تلقی کرد در این ارتباط تعداد کثیری از تئوریات و بنیاتورهای شطرنج که به توسط استادها و استاد بزرگ‌های شطرنج خلق شده است، جنبه‌های هنری این بازی جذاب را نشان می‌دهد.

شطرنج بازی محاسبات است و احتمالات در آن دخیل نیست. هر محاسبات بر اساس مسایل منطقی و محاسبات ریاضی انجام می‌شود در حالی که در بازی‌های مانند تخته نرد، ورق و ... قوانین احتمالات و به عبارت دیگر شانس دخالت دارد. شطرنج فواید بسیار برای نوآموزان به ویژه برای کودکان دارد این بازی ذهن نوآموز را فعال نگه می‌دارد موجب پیشرفت در اهداف آموزشی به ویژه در رابطه با علم ریاضی و فیزیک می‌شود. بر اساس نتایج تحقیقات، فراگیری منظم شطرنج ذهن کودک را در تمرکز منطقی افزایش داده و تجسم فضایی را رشد می‌دهد. تلاش، تدبیر، دقت نگاه، هوشیاری، مقاومت در برابر مشکلات، قدرت اراده، آشنایی با خطاها و سعی در مقابله با آن و تلاش برای جبران موقعیت‌های از دست رفته را بالا می‌برد.

کتاب حاضر، در ۱۲ فصل و بر اساس طرح درس واحد شطرنج دانشجویان رشته تربیت بدنی تدوین گردیده است. سیر آموزشی از مرحله‌ی ابتدایی تا سطوح مختلف شامل؛ نوآموزان سنین پایین تا دانشجویان مقاطع کارشناسی و دیگر علاقه‌مندان با درجات مختلف مهارت درجه‌بندی شده است بعنوان مثال انواع شروع بازی‌ها در سطوح مختلف آموزشی مورد مطالعه قرار گرفته است.

برخود لازم می‌دانم از زحمات جناب آقای محمدرضا حبیب‌وند مدیر محترم انتشارات سرکار خانم سارا جباری مسئول طراحی جلد، سرکار خانم فرنوش صالحی مسئول بازاریابی و همچنین سرکار خانم شهین یگانی مسئول صفحه‌آرایی کتاب که حساسیت ویژه‌ای که در بی‌نقص بودن این اثر داشتند تشکر و قدردانی کنم.

با وجود اینکه ترجمه و تدوین این کتاب از تمام منابع و واژگان رایج استفاده شده است با این حال مترجم از با عاری از اشتباه نمیداند. از خوانندگان، دانشجویان و صاحب‌نظران شطرنج تقاضا می‌گردد تا با دید انتقادی نظرات، انتقادات و پیشنهادات اصلاحی خود را به آدرس پست الکترونیک «Jfazzel@ut.ac.ir» ارسال فرمایند.

جمال فاضل کلخوران

فصل اول: تاریخچه شطرنج

- ۶۱ مات استاما
- ۶۴ دفاع در برابر مات در شطرنج
- ۶۵ الگوهای کیش و مات
- ۷۴ طرح‌های ماتی
- ۸ تاریخچه شطرنج
- ۸ شطرنج در ایران باستان
- ۱۰ شطرنج بعد از اسلام
- ۱۱ شطرنج در اروپا
- ۱۲ کتاب‌های شطرنج
- ۱۲ رده‌بندی بازی کتان شطرنج
- ۱۳ بازی کتان مشهور شطرنج
- ۱۳ شطرنج و ادبیات

فصل پنجم: تساوی در شطرنج

- ۷۸ مقدمه
- ۷۹ قوانین تساوی
- ۷۹ تساوی در همه بازی‌ها
- ۸۳ کیش و مات‌های ممکن برای سیاه
- ۸۴ تساوی در بازی زمان دار
- ۸۵ ترکیبات تساوی
- ۸۵ اصطلاحات (واژگان)
- ۸۶ مساوی به علت سه بار تکرار
- ۹۲ تساوی در مرحله گشایش
- ۹۳ ادعاهای نادرست
- ۹۴ چگونه باید پیشنهاد تساوی بدهم؟

فصل دوم: صفحه شطرنج و مهره‌ها

- ۱۸ مقدمه
- ۱۹ صفحه شطرنج
- ۱۹ نامگذاری خانه‌ها
- ۲۱ مهره‌های شطرنج
- ۲۱ علائم مهره‌های شطرنج
- ۲۲ ارزش نسبی مهره‌ها
- ۲۲ حرکت مهره‌ها
- حرکت‌های مهره‌های شاه، وزیر، رخ، فیل، اسب و پیاده

فصل ششم: مراحل سه گانه شطرنج

- ۹۸ مقدمه
- ۱۰۰ گشایش در شطرنج (شروع بازی)
- ۱۰۱ اهداف گشایش
- ۱۰۱ ۱- اهداف در سطوح بالا
- ۱۰۱ ۲- اهداف متداول در گشایش بازی
- ۱۰۲ تشریح سریع و هدفمند
- ۱۰۴ نقش صاحب مرکز
- ۱۰۵ امنیت شاه
- ۱۰۷ تمرین‌های عملی سه گانه شطرنج

فصل سوم: ثبت حرکات

- ۲۸ روش ثبت حرکات در بازی شطرنج
- ۳۰ قلعه رفتن
- ۳۵ بازی لاسکر
- ۳۷ گرفتن پیاده حین عبور (آمپاسان)
- ۴۴ ترفیع مهره پیاده
- ۴۴ کیش
- ۴۵ آچمزی و انواع آن

فصل هفتم: طبقه‌بندی بازی‌ها

- ۱۱۰ مجموعه‌های گشایش (شروع بازی)
- ۱۱۱ مجموعه اصطلاحات گشایش
- ۱۱۴ دسته‌بندی گشایش‌های شطرنج
- ۱۱۵ بازی‌های باز (1.e4 e5)
- ۱۱۹ بازی‌های بسته (1.d4 d5)
- ۱۲۰ سیستم هندی (1.d4 Nf6)
- ۱۲۳ مهمترین دفاع‌های هندی
- ۱۲۴ دیگر پاسخ‌های سیاه به d4
- ۱۲۵ گشایش‌های جناحی
- ۱۲۶ حرکات ابتدایی غیر معمول سفید

فصل چهارم: مات و انواع آن

- ۵۲ کیش و مات
- ۵۳ چگونه باید از حالت کیش خارج شد
- ۵۴ مات‌های ساده
- ۵۴ مات با شاه وزیر
- ۵۵ مات با شاه و رخ
- ۵۸ مات‌های ساده با دو وزیر و دو رخ
- ۵۸ مات با شاه و دو فیل
- ۶۰ مات با دو اسب
- ۶۱ مات با سه اسب
- ۶۱ مات موقعیت‌های نادر

< فصل هشتم: استراتژی وسط بازی

- ۱۲۸..... مقدمه
- ۱۲۹..... مراحل
- مرحله ۱: شناسایی نقطه ضعف..... ۱۲۹
- مرحله ۲: رفع نقطه ضعف..... ۱۳۰
- مرحله ۳: حمله به نقطه ضعف حریف..... ۱۳۱
- مرحله ۴: اجبار حریف در دفاع از نقطه ضعف..... ۱۳۲
- مرحله ۵: حمله به نقطه ضعف یک پیاده..... ۱۳۳
- دفاع در حالت‌های تساوی..... ۱۷۷
- شاه جنوی پیاده باشد..... ۱۷۸
- شاه تقابل دارد..... ۱۷۹
- شاه در عرض شش قرار دارد..... ۱۸۰
- نمونه‌ای از بازی «گریگوریک» در برابر «فیشر»..... ۱۸۱
- راهنمایی‌های کلی..... ۱۸۲
- نمونه بازی..... ۱۸۳

< فصل یازدهم: استراتژی شطرنج

فصل نهم: آخر بازی بدون پیاده شطرنج

- ۱۸۶..... مقدمه
- ۱۸۷..... مفاهیم اساسی ارزیابی صفحه شطرنج
- ۱۸۷..... ارزش مهره ها
- ۱۸۸..... فضا
- ۱۸۹..... کنترل مرکز
- ۱۹۰..... ابتکارات
- دفاع از مهره ها..... ۱۹۰
- تعویض مهره‌ها..... ۱۹۱
- اسب ها و فیل ها..... ۱۹۲
- رخ ها..... ۱۹۳
- وزیر..... ۱۹۳
- شاه..... ۱۹۳
- ملاحظات یک گسترش موفقیت‌آمیز دراز مدت..... ۱۹۴
- استراتژی و تاکتیک..... ۱۹۴
- گشایش (شروع بازی)..... ۱۹۴
- سطح بازی..... ۱۹۶
- آخر بازی..... ۱۹۶
- توانک..... ۱۹۷
- راه‌های یادگیری استراتژی در شطرنج..... ۱۹۸
- سوارهای پیاده..... ۱۹۹
- موارد وضو (ریوسونی)..... ۲۰۳
- ۱۳۶..... مقدمه
- ۱۳۶..... بازی پایه
- ۱۳۷..... وزیر در مقابل رخ
- ۱۳۹..... وزیر در مقابل سبک
- آخر بازی بی پیاده معمول (رخ و سوارهای سبک)..... ۱۳۹
- آخر بازی‌های متساوی بدون پیاده..... ۱۴۳
- وزیر تنها..... ۱۴۴
- وزیر در مقابل وزیر..... ۱۴۴
- فقط سوارهای سنگین..... ۱۴۴
- وزیر در مقابل رخ و سوارهای سبک..... ۱۴۸
- وزیرها و سوارهای سبک..... ۱۴۸
- مثال‌هایی از بازی..... ۱۴۸
- رخ‌ها و سوارهای سبک..... ۱۵۱
- تنها سوارهای سبک..... ۱۵۱
- مثال با سوارهای سبک اضافی..... ۱۵۳
- خلاصه‌ای از نمایی از برخی آخر بازی‌های بدون پیاده..... ۱۵۵
- قانون فاین..... ۱۵۶
- خلاصه آخر بازی بدون پیاده‌ای متداول..... ۱۵۷

< فصل دهم: آخر بازی شاه و پیاده در مقابل شاه

- ۱۶۰..... مقدمه
- ۱۶۱..... قوانین مربع
- مربع‌های اصلی..... ۱۶۴
- پیاده رخ..... ۱۶۴
- دیگر مهره‌های پیاده..... ۱۶۷
- یک استثناء..... ۱۶۹
- استفاده از هر مربع کلیدی توسط هر مسیر..... ۱۷۰
- حالت تقابل..... ۱۷۱
- قوانین..... ۱۷۲
- نمونه‌ای از بازی «ماروکزی» در برابر «مارشال»..... ۱۷۶
- ۲۰۶..... مات با یک حرکت
- ۲۰۹..... مات با دو حرکت
- تهدید مات و دفاع در برابر آن..... ۲۱۳
- مسئله‌های شطرنج..... ۲۱۴
- پاسخ‌های تمرین‌های ۱-۱۲ لغایت ۲۰-۱۲..... ۲۲۲
- پاسخ‌های تمرین‌های ۲۱-۱۲ لغایت ۴۰-۱۲..... ۲۲۲
- پاسخ‌های تمرین‌های ۴۱-۱۲ لغایت ۴۶-۱۲..... ۲۲۳
- پاسخ‌های تمرین‌های ۴۷-۱۲ لغایت ۶۵-۱۲..... ۲۲۳
- منابع و مآخذ..... ۲۲۹

www.ketaboo.ir

تاریخچه شطرنج

- ☐ تاریخچه شطرنج
- ☐ شطرنج در ایران باستان
- ☐ شطرنج در اسلام
- ☐ شطرنج در اروپا
- ☐ کتاب‌های شطرنج
- ☐ رده‌بندی بازیکنان شطرنج
- ☐ بازیکنان مشهور شطرنج
- ☐ شطرنج و ادبیات

فصل اول:

«تاریخچه‌ی شطرنج»

شطرنج یکی از کهن‌ترین بازی‌هایی است که امروزه نیز در میان مردم جهان رواج دارد؛ به طوری که قدمت این بازی را بیش از ۱۵۰۰ سال رقم زده‌اند. به باور برخی شطرنج اختراع ایرانیان است و در همین باره دلیل هنوز از واژگان پارسی استفاده می‌کند. عده‌ای هم آن را ابداع هندیان، یونانیان، میان‌رودانیان، بابلی‌ها، سکاها، مصریان، یهودیان، چینی‌ها و اعراب دانسته‌اند. بسیاری معتقدند که شطرنج در اصل هندی بوده، سپس از هند به ایران آورده شده، از ایران به عرب‌ها و جهان اسلام گسترش یافته، و سرانجام از جهان اسلام به اروپا رفته است. در اروپای قرن پانزدهم، شطرنج به شیوه‌ی امروزی درآمد؛ و در نیمه دوم قرن نوزدهم، مسابقات جهانی شطرنج آغاز گردید. در قرن بیستم فدراسیون جهانی شطرنج تاسیس شد.

شطرنج در ایران باستان

با وجود پژوهش‌های بسیار که به ویژه در قرن بیستم درباره پیدایش شطرنج و ابداع آن به عمل آمده است، تاکنون هیچ یک از پژوهشگران، چه غربی و چه ایرانی، به نتیجه قطعی و روشنی دست نیافته‌اند. اما بررسی سابقه تاریخی شطرنج بر اساس مدارک مستند، گواه آن است که ایرانیان، قبل از دوران ساسانیان یعنی نزدیک به دو هزار سال قبل از شطرنج آشنا بوده‌اند.

ما فقط می‌توانیم با تکیه بر مدارک معتبر تاریخی در مورد شطرنج و تاریخچه‌ی آن قضاوت کنیم. از لحاظ تاریخی قدیمی‌ترین کتابی که در آن از شطرنج صحبت می‌شود، کارنامه‌ی اردشیر بابکان است. و قدیمی‌ترین قهرمان غیر رسمی جهان اردشیر بابکان می‌باشد. تاریخ شطرنج برای نخستین بار در سال ۱۹۱۳ میلادی در دانشگاه آکسفورد منتشر شد بخش هشتم این کتاب به شطرنج در ایران و دوره‌ی ساسانیان مربوط می‌شود و در آن کتاب و تحقیق می‌توان دریافت کارنامه‌ی اردشیر بابکان قدیمی‌ترین سند مدون موجود در مورد شطرنج است.